

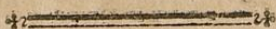
LIBRI PRIMI LOGICAE

P A R S I I.

DE VOCIBUS, QUAE SUNT SI-
GNA IDEARUM NOSTRARUM.

C A P U T I.

DE VOCIBUS IN GENERE.

§. I.

Cur de vocibus in Logica agatur.

Cum voces, ut ante diximus, sint si-
gna idearum nostrarum, & non ra-
ro ob suam obscuritatem idearum
claritati obsint; merito de vocibus hic
agendum, idque sequentes obrationes,
quas quoque recenset Antonius Genuensius *Artis Lo-
gicocrit. L. 2. c. 8.* Earum prima est, eo quod magna

E 2

huma-

humanae sapientiae pars in eo sita sit, ut aliorum cogitata probe intelligamus, quod ope vocabulorum fit; sic enim aliorum quoque notitiae participes evadimus: hinc voces, earumque clara cognitio multum ad rite cogitandum conferunt. Altera est, quia Logica ad docendum quoque ordinatur, quod cum fiat usu vocabulorum, est sane, cur de vocabulis pariter rite seligendis praecipiat logicus. Tertia demum est, eoquod habita vocabulorum notitia ea quoque, quae ad mentis nostrae ideas pertinent, clarius explicentur; sunt enim ideae, cum vocabulis quasi conjunctae, & adeo colligatae, ut difficillimum sit, rerum habere scientiam absque notitia vocabulorum. Cum autem voces sint signa cogitationum & rerum, antequam ulterius progrediamur, de signis agendum.

§. 2.

Quid & quotuplex sit signum.

Signum est, quod ex cognitione sui nos in alterius cognitionem deducit, vel, ut optime ab Augustino definitur: *res praeter speciem sui, quam ingerit sensibus, aliquid aliud ex se faciens in cognitionem venire.* Advertes igitur ex posita definitione, signum duas in nobis excitare ideas, unam sui ipsius, alteram rei, quam significat. Caeterum una res habet vim significandae alterius propter mutuam utriusque inter se connexionem. Haec connexio enim quasi anima signi est, qua per rem cognitam excitatur alterius etiam rei notio undecunque adquisita.

§. 3.

§. 3.

Divisio signi in naturale & arbitrarium.

Haec connexio autem vel est naturalis, quae nimirum ex ipsa rerum natura fluit: vel arbitraria, quae habetur a libera instituentium voluntate. Hinc signum pariter aliud naturale, aliud morale seu arbitrarium est. Signum naturale illud dicitur, quod ex ipsa natura sua vim habet deducendi hominem in cognitionem alterius, seu potius, quod naturalem habet connexionem cum re indicata. Sic fumus est signum naturale ignis. Signum arbitrarium est, quod habet aliquem cum re significata nexum vel ex aliqua consuetudine, uti mappa mensae instrata est signum prandii vel coenae: vel ex mero hominum arbitrio, qui illud ceu signum instituerunt. Uti fasces erant signum Romanis dignitatis consularis.

§. 4.

Signum naturale in certum, probabile & falsum subdividitur.

Signa naturalia alia sunt certa, inter quae nimirum certo datur ejusmodi naturalis connexio adeo, ut cuivis menti adtendenti statim pateat. Sic respiratio & pulsus arteriarum est signum certum vitae, fumus est signum certum ignis. Alia probabilia, ubi tantum probabiliter, aut verosimiliter datur connexio inter signum & rem significatam: sic pallor vultus, aliave symptomata sunt signa probabilia morborum. Ubi autem nulla adest talis connexio naturalis, censetur tamen ex falso erroneove iudicio adeste, signum falsum di-

ci potest. Vulgus enim, dum aliqua post alia evenire videt, subsequantium praecedentia signa esse putat; uti comoera est signum falsum belli, aliarumvae aerumnarum.

§. 5.

Signum porro aliud practicum, aliud speculativum: Subpositivum aliud, aliud mere manifestativum.

Quodsi signum efficiat simul suum significatum, signum practicum audit; sic v. g. sacra novae legis sacramenta dicuntur signa practica gratiae, quam significant, & simul producant. Quodsi autem rem, quam significat, non producit, sed prius esse subponit, signum speculativum dicitur. Nec praetermittenda signi divisio est in subpositivum, & mere manifestativum. Signum mere manifestativum est, quod quidem indicat rem, non autem pro illa substituitur, talia signa sunt v. g. fumus respectu ignis, hedera foris adpenfa respectu vini venalis, fumus enim tantum manifestat ignem, non autem pro illo ponitur. Signum subpositivum dicitur illud, quod non tantum rem quomodocunque significat, verum etiam substituitur pro ipsa re: talia signa sunt voces humanae, quae non tantum res indicant, verum etiam pro rebus ponuntur; hinc ea praedicata de nomine quodam dicuntur, quae non tam nomini, sed potius rei per nomen illud significatae conveniunt. At non tantum res, verum ipsas quoque ideas indicant & significant voces.

§. 6.

De signi perfectione.

Cum signum ex definitione signi superius data sit illud, quod ex cognitione sui in cognitionem alterius facit nos venire; manifestum est, signum eo esse perfectius, quo illud, cujus est signum, plenius perfectiusque exprimit, quoque ex ejus cognitione facilius completam, perfectamque significati cognitionem adsequimur. Ad signi perfectionem ultra requiritur, ut pro significato subponi & in ejus locum possit substitui, seu, ut alii expriment, ut theoria signi cum theoria significati eadem sit; ut nimirum, quidquid de significato dici potest, id omne de signo non minus dici queat: & ut in nostra potestate sit positum ita, ut quoties volumus, promte ac facile eo uti valeamus.

§. 7.

Quid & quotuplex sit vox.

Vox ab Aristotele *L. de anima Cap. 8.* describitur: *sonus ex animalis ore prodiens & per adpulsionem aëris e pulmonibus in fauces incurrentis & adliſi formatus.* Haec definitio, quam esse genericam infra audiemus, tam vocibus articulatis, quam inarticulatis convenit. Voces inarticulae sunt, quae non literis & syllabis componuntur, seu adcuratius, quae non rem quandam externam, sed potius quandam animi adfectionem indicant. Tales voces inarticulae sunt gemitus & suspiria. Voces

ces articulatae dicuntur, quae certis ex syllabis constant, ut homo, brutum Voces articulatae a logicis spectantur; & dicuntur *soni articulati ab homine prolati ad exprimendas mentis cogitationes.*

§. 8.

Quaenam in vocibus potissimum articulatis distinguantur?

In vocibus ejusmodi articularis varia distinguuntur. Primo sonitus, ratione cujus ad musicam spectant, item literae & syllabae, quibus constant, sicque ad grammaticam pertinent. Deinde significatio, propter quam partim ad grammaticam, partim ad logicam trahuntur. Significant autem voces imprimis cogitationes mentis nostrae, & harum plerumque sunt signa manifestativa. Deinde significant res, quae cogitatis nostris substant, seu quae sunt objecta cogitationum nostrarum. Imo etiam quaelibet voces humano more prolatae significant voluntatem generalem aliquid alteri manifestandi.

§. 9.

Divisio vocum in singulares & universales,

Quemadmodum ideae, ita & voces in singulares & universales jure dividuntur. Singulares sunt, quae rem, seu objectum vere existens, singulare, omnimode determinatum significant: universales vero, quae indicant rerum determinationes pluribus communes. Ad inveniendas ejusmodi

modi voces universales homines brevitatis studium imo necessitas quaedam permovit. Nam (ut praeclare adnotat eruditissimus Vernejus) si ad singulas res exprimendas distinctis uti vocabulis necesse foret, quis quaeso vocabulorum fingendorum modus esset? quis enim omnes vel unius capitis capillos suis propriis distinguere nominibus valeat? vel unius arboris foliorum quodlibet proprio insignire nomine possit? Universalium autem quinque species distinguuntur, genus scilicet, species, differentia, proprium & accidens. Genus, quod nomen est partem essentiae pluribus communem exprimens, triplex in scholis statuitur, infimum, intermedium & summum; eodem modo species, quae totam essentiam exprimit, alia infima, alia subalterna vocatur. Differentia determinationes essentiales denotat, per quas species una ab altera differt & discernitur. Proprium quadruplex in scholis distinguitur: at proprium, quod quarto modo dicitur, nimirum quod exprimit determinationem omnibus & solis speciei inferioribus semperque convenientem, solum vere proprium est. Accidens (quod a Porphyrio definitur, quod sit id, quod adest aut abest sine subjecti, quod adficit aut cui inhaeret, corruptione) est nomen exprimens determinationem accidentalem pluribus communem.

§. IO.

Absurda scholasticorum de universalibus doctrina.

De universalibus tot, tamque absurda commentati sunt scholastici, tantumque eorum

abusum fecere, ut doctrina de universalibus inter ludibria scholarum pene reputata, & ab omnibus odio habita sit.

§. II.

An voces sint signa naturalia, an vero arbitraria.

De vocibus igitur ceu signis cogitationum ac objectorum cogitationibus exhibitorum quaeritur 1. An signa sint naturalia, an vero arbitraria? Quam quaestionem, utpote cum jam inter Antiquos celebris fuerit, nec a Recentioribus quoque omittatur, silentio non esse praetereundam duximus. Ad eam autem accuratius dissolvendam aliqua ceu certa hic praenotamus ac 1. Non diffitendum, imo certum est, esse quasdam voces, quae naturalem quandam connexionem cum iis, quae significant, habent, at eam valde imperfectam. Sic murmur naturalem quandam nexum habet cum clamore illo, quo plures alteri obstrepunt: mugitus & pipitus naturaliter sonos boum & passerum exprimere videntur: at id de paucis vocabulis dici potest. 2. Certum quoque esse videtur, voces inarticulatas plerumque naturaliter significare adfectionem animi: sic Ah! naturaliter significat tristitiam. &c. 3. Certum quoque est voces quaslibet articulas naturaliter significare hominem loquentem, & voluntatem proferendi hanc vocem, alterique sua cogitata manifestandi. Voces enim sunt effectus hominis loquentis. Item sunt effectus, ut ira dicam, mediati voluntatis, qua quis determinatur ad ideam, vel cogitationem suam cum altero

altero communicandam, aut saltem talem volitionem & cogitationem ordinarie praesubponunt tanquam aliquam necessariam conditionem. Nemo enim loquitur, nisi antea cogitaverit ea, quae loquitur, & voluerit ea proferre. Hinc cum effectus naturaliter significat causam, uti fumus naturaliter significat ignem; sic voces naturaliter significant hominem loquentem, item ideas indeterminate sumtas, item voluntatem alteri quid manifestandi, cum horum effectus dici queant. Quaestio igitur procedit, an voces significant res speciales, item ideas aut cogitationes determinatas; ad quam quaestionem Responsio sequitur.

§. 12.

Statuitur propositio.

Voces non sunt signa naturalia idearum determinatarum, neque rerum, quae ideis repraesentantur, sed sunt signa arbitraria, quae ex institutione hominum ideas sive res determinatas significant.

*Probat*ur 1. Haec enim naturalis connexio omnino nobis incognita est & minime perspecta, consequenter absque ulla sufficiente ratione adferitur ab illis, qui eam statuunt. 2. Deinde si naturalis daretur inter vocabula & ideas speciales nexus, unde tanta vocabulorum diversitas, quibus quandoque eadem respondent ideae, eadem indicantur res? 3. Certe tanta idiomatum diversitas minime foret, si vel unius linguae vocabula

cabula omnia naturaliter res quasque speciales indicarent. Quis ergo statuatur naturalem connexionem hujus vocis homo cum re significata, cum illa latine dicatur homo, germanice ein Mensch, gallice l'homme, italice huomo, graece ανθρωπος &c. 4. Probari potest ulterius ex mira & frequenti plurimarum linguarum variatione; multae enim linguae nunc hoc, nunc aliud eadem voce indicant. Unde canit Horatius:

*Multi renascentur, quae jam cecidere, cadentque,
Quae nunc sunt in honore vocabula, si volet
usus,
Quem penes arbitrium est, & jus, & norma loquendi.*

Hinc ex libero pender aut saltem pependit arbitrio, qualem quisque ideam cuidam voci velit aut voluerit adtribuere.

§. 13.

An voces sint signa satis perfecta.

Voces idearum, rerumque signa esse non naturalia sed mere arbitraria, haecenus demonstratum est. Unde de vocibus nunc ultra quaeritur, an signa saltem satis perfecta sint? quam quaestionem paucis ita resolvimus. Voces non significare modo, sed & pro rebus praecipue, quas significant, posse substitui, jam supra commemoravimus. Voces porro magis, quam alia quaecunque signa, quibus earum loco uti possemus, in nostra potestate sunt positae ita, ut eas facile, & quin opus sit ambagibus adhibere

bere valeamus. Unde manifestum est, vocibus ratione horum prae signis aliis perfectionem aliquam competere. Quodsi vero ipsam significandi vim, a qua signi perfectio potissimum dependet, in vocibus adtenderis, eas esse signa admodum imperfecta facile comperies: etenim

1. Cum voces signa sint mere arbitraria; non nisi ex usu & consuetudine ullam significandi vim habent, unde vocis significationem tamdiu quisque ignorat, quamdiu loquendi usus ipsi perceptus non est.

2. Hic ipse loquendi usus non raro immutatur ita quidem; ut vox subinde aliam & a priori plane diversam significationem sortiatur: exemplo sit nomen magi, quod cum primo sapientem & arcanorum praecipue scientia pollentem, exinde veteratorem quendam nequissimum significavit, hominem tandem humani generis hosti arcano foedere junctum, ejusque opera & artibus miracula vires naturae excedentia patrantem significare coepit: quod nisi caute notetur, errores inde innumeros oriri necesse est.

3. Fert usus ipse loquendi, ut vox plane eadem, eodem etiam tempore & ab iisdem ad res omnino diversas significandas adhibeatur: sic nomen tauri modo constellationem, modo bruti animantis speciem significat. Ejusmodi vocabula, quorum non parvus est numerus, aequivoce vocantur.

4. Voces porro non semper usui loquendi conformiter a loquentibus aut scribentibus solent adhiberi, aut quia vel ipsi eum non satis mente secuti

secuti sunt, aut quia ab eo singularitatis studio abrepti ultro recedunt.

5. Sectarum, systematumque diversitas diversum quoque loquendi usum non raro inducit, aliamque vox eadem in alio systemate aut secta significationem habet: sic Dei nomen aliud Ethnico, Spinozistae aliud, & aliud tandem Christiano significat.

6. Sed & voces pro eodem etiam significando sive a variis sive ab eodem diverso tamen tempore adhibitae diversam habere significationem, ac modo plus modo autem minus possunt significare, prout nimirum ille, qui & quando voce quadam utitur, plus minusque in objecto, quod per vocem exprimit, cognoscit, ejusque vel perfectiorem vel minus perfectam notionem habet: sic vocibus praesertim scientificis amplior plerumque a Recentioribus, quam a Veteribus significatio adnectitur, propterea quod plura in scientiis, quae Veteres plane latebant, a Recentioribus detecta sunt. Voces enim nihil aeque primario significant quam ipsam notionem proferentis. Et secundario solum, seu mediante notione objectum seu res ipsae per voces significantur; unde porro

7. Voces non nunquam omni significatione destituuntur, si nempe nulla illis in mente proferentis notio respondeat, vel si tales sint, ut nullus cum illis conceptus possit conjungi, eoquod opposita seu inter se pugnancia complectantur: uti sunt scholarum accidentia absoluta, haecceitas &c. ejusmodi voces, quarum insignem quasi adparatum recondi-

conditum habebant scholastici, mente cassae dici consueverunt.

8. Observandum porro venit, quod vocibus etiam iis, quae proprie quidem aequivocae non sunt, secundaria quaedam significatio soleat esse adnexa, atque a propria sua significatione ad aliam impropriad soleant transferri: exemplo sunt metaphorae, tropi, figurae &c.

9. Demum ex vario loquentis adfectu, intentione, temporis locique opportunitate, & vel ex ipso etiam oris habitu nova quaedam significandi vis vocibus accedit adeo, ut eadem vox diversimode prolata modo decora ac officiosa sit & ridicula, modo levitatis, audaciae, contemptusque notam habeat adjunctam.

§. 14.

Praescribuntur canones.

His circa vocabula breviter observatis, sequentes statuuntur canones, quorum primi audientem dirigunt & legentem: ad loquentem vero vel scribentem posteriores pertinent.

1. Vocabula non sunt primario referenda ad res ipsas, sed ad notiones aut loquentis vel scribentis, aut eorum, unde accepit, gentem, scilicet &c.

2. Nec ex notionibus quoque propriis interpretanda sunt vocabula, sed ex ejus mente, qui, illis utitur.

3. Ut vero vel ipsam etiam loquentis vel scribentis mentem citius adsequaris, usum praecipue

mis loquendi (huic enim quisque conformiter adhibuisse vocem praesumitur, donec constet, quod ab eo ultro recesserit) auctoris peritiam, finem, tempus, locum &c. adtende.

Loquens autem seu scribens

1. Caute evitet voces mente cassas, aequivo-
cas, & translatas.
2. Vocibus etiam, quae jam conjunctam ha-
bent certam significationem, aliam ipse non tri-
buat: sed verbis utatur secundum usum & con-
suetudinem.
3. Nec ad exprimenda sensa vocibus utatur ob-
scuris, confusis & indeterminatis.

§. 15.

Quid huc conferant definitio & divisio?

His equidem circa vocabulorum usum observa-
tis, obscuritas confusioque, quae ex voca-
bulorum abusu in ideis nostris oriuntur, magna
ex parte auferentur. At quum vel ipsi canones
hic praescripti & praesertim ultimus sine defini-
tionum, divisionumque usu satis observari neque-
ant; de definitione nunc & divisione seorsim dis-
putabimus.

C A P U T VI.

DE DEFINITIONE CEU SPECIALI OBSCURITATIS
IN IDEIS AEQUE AC VOCABULIS TOLLEN-
DAE MEDIO.

§. I.

Quid sit definitio & quotuplex?

Ad idearum aequae ac vocabulorum claritatem
adquirendam praeter alios canones haecenus
recen-

recensitos multum conferre definitionum usum, vel ex ipsa definitionis notione luculenter patet. Est enim definitio ejusmodi oratio, qua quod in nomine aut re per nomen significata obscuram est, exponitur. Unde definitio quoque duplex vulgo distinguitur, nominis nimirum alia, alia rei.

§. 2.

Quam varie definitio tam nominis quam rei exponi soleat.

Definitionem equidem eo, quo diximus, modo omnes tam veteres quam recentiores dividunt, aliam nimirum nominis, & rei aliam esse adferentes; attamen circa ipsam utriusque expositionem, mirum est, quantum inter se dissentiant: duas veteres definitionis nominalis species distinguebant: unam κατ' ετυμολογίαν, κατὰ λέξιν alteram vocabant; eamque inter & definitionem rei discrimen istud statuebant, quod definitio nominis vocis significatum utcunque, definitio vero rei per praecipua ejusdem attributa illud debeat exponere. Recentiores vero praesertim Mathematici praecunte Ill. Wolffio ejusmodi solum rei declarationem, in qua rei genesis seu modus, quo res orta est, vel oriri saltem potest, explicatur, realem; caeteras vero quascunque rei expositiones nominales solum esse adseverant, contradicentibus tamen compluribus aliis, qui rei expositionem per attributa ejusdem praecipua definitionem non minus, ac illam, qua rei genesis describitur, quamque ideo genericam vocant, realem esse contendunt.

§. 3.

Quid definitio nominis?

Ut igitur, quid per definitionem nominis intelligamus, palam fiat omnibus, definitionem nominis primo cum etymologia male confundi adseveramus: neque ceu species definitionis nominalis considerari potest etymologia, aliud est enim nominis originem indagare, quod etymologia præstat, aliud vocis significationem declarare, quod definitio nominis docet. Nec ad definitionem nominis sufficit, quasunque significati notas adsignare; definitio enim oratio est significati notas singillatim exprimens, quae ad illud pro omni statu ac tempore agnoscendum, & ab omnibus aliis facile discernendum requiruntur & sufficiunt, verbo: definitio oratio est, sicuti supra jam monuimus, completam non abundantem, notionem inquam proprie determinatam exprimens. Id, cujus notionem exponit definitio, definitum adpellatur.

§. 4.

Definitio rei quid sit?

Per definitionem vero rei intelligimus illam, qua, quando de vocis significato vere jam constat; illas, sicut modo dictum est, ejus notas adsignamus quae illi pro omni casu & tempore agnoscendo, & ab omnibus aliis facile discernendo præcise sufficiunt. Unde intelligitur definitionem rei non minus ac nominis distinctam, completamque, ac proprie determinatam definiti notionem exprimere debere: secus non erit nisi descriptio; cumque indi-
viduo-

viduorum ideae completae vix vel ne vix quidem haberi queant; in individuis exponendis non definitionibus sed descriptionibus solum locum esse, manifestum est. Genera igitur, speciesque proprie solum definiuntur.

§. 5.

Differentia inter definitionem nominis & rei.

Definitiones itaque nominis & rei, quanquam in eo, sicut audivimus, inter se plane convenient, quod determinatam utraque definiti notionem debeat exprimere; in eo tamen vel maxime inter se differunt, quod in definitione nominis definitum incertum adhuc sit, & per definitionem nominis primum determinetur: in definitione enim nominis, sicut perquam accommode observat auctor artis cogitandi, voces ceteri omni significatione destitutae respiciuntur, eisque per definitionem nominis idea certa ac determinata adtribuitur; in definitione vero rei definitum jam certum esse censetur, & ita objecti certi notio determinata exprimi debet.

§. 6.

Definitio nominis in quantum arbitraria sit?

Ex his nunc intelligere est, cur definitio nominis communiter dicatur, & in quantum sit arbitraria. Definitiones scilicet nominum in tantum arbitrariae sunt, in quantum cuilibet liberum est, vocem, quae determinatam nondum ex usu & consuetudine significationem habet, ad significandum quodcumque adhibere, ac pro arbitrio determinare. Caeterum non licet, aut saltem inconve-

niens ac definitionis fini plane contrarium est, vocabulis sensum jam fixum ac usitatum habentibus per definitionem nominis aliam significationem tribuere. De prioribus enim, non autem de posterioribus obtinet, quod de definitione nominis monuimus, ut nimirum ceu omni significatione destitutae respiciantur, ac per definitionem nominis ad certum aliquid significandum pro lubitu determinantur; nisi forte, quod absit, definitiones nominum, quae claritatis causa adhibentur, obscuritatis ac confusionis fons futurae sint.

§. 7.

Observanda circa usum definitionum nominalium.

Ex his sequentia circa usum definitionum nominalium observanda, ceu totidem corollaria deducimus:

I. Non definienda sunt vocabula, quorum significationem omnibus jam aliunde notam esse, constat.

II. Nec definitioni locus est in vocabulis plane simplicibus, quorumque significata non nisi confuse ex sensatione novimus.

III. Notae receptaeque nominum definitiones facile immutandae non sunt, nisi aliquid in eis occurrat culpandum: culpari tamen in eis nihil potest, quam quod aut 1. ab usu loquendi ultro & sine causa gravi recedatur, aut quod 2. illud, ad quod significandum vox aliqua determinatur, nihil sit seu impossibile, vel saltem non existat, si id porro adferatur.

IV.

IV. Ex quo porro fluit, nec a posita semel nominis definitione facile & sine gravi causa esse recedendum : cum audientes alias vel legentes in errorem facile deducantur, nec verum vocabulorum sensum promptè queant adsequi.

§. 8.

Definitiones nominales quandonam potissimum adhibendae sint?

Ex dictis porro colligere licet, definitiones nominales potissimum adhibendas esse

I. Siquae voces peregrinae & iis, quibuscum communicamus adhuc incognitae adducantur.

II. In vocibus valde compositis, quae diversos saepe sensus, diversasque significationes facile admittunt.

III. In vocibus aequivocis & translatis : quales tamen non nisi deficientibus aliis a philosopho adhibendas esse supra jam monuimus.

IV. Denique in vocibus novis, quorumque usus recenter introductus est, aut quae ad novam saltem significationem sunt determinatae.

§. 9.

Summa definitionum praesertim nominalium utilitas necessitasque.

Caeterum in omni rerum pertractatione nihil aequè utile, imo necessarium est, quam accuratae nominum definitiones. Hae enim si con-

tinuo adhiberentur, inanes, ut merito vocantur, lites de nomine cessarent, nec tot vanae inter disputantes forent altercationes. Unde praeclare monet Cicero *L. 1. de officiis Cap. 2. omnis, quae a ratione suscipitur de aliqua re institutio, debet a definitione proficisci, ut intelligatur, quid sit, de quo disputatur.* Quod egregie praestant Geometrae nihil proponentes, nec demonstrantes aliquid, nisi sensum prius vocum, quas adhibent, accurate exposuerint. Quam sane insignem docendi, disputandique methodum (ait Corfinus) si philosophis caeteris aemulari libuisset; non adeo de folis vocibus, neque de incognitis, ambiguis confusisque rebus certaretur.

§. 10.

Definitio rei an & in quantum necessaria sit.

Quemadmodum audivimus, definitiones nominum arbitrarias esse; sic rei contra definitio necessaria esse perhibetur. Et certe, cum rei definitio objecti certi notionem determinatam sistere debeat, notio vero rei determinata ejusdem essentiam comprehendat; eo ipso manifestum est, in definitione rei ejusdem essentiam esse exprimendam: cumque rei porro essentia necessaria sit & immutabilis, quemadmodum in Ontologia demonstratur; & ipsam quoque rei definitionem necessariam esse patet. Quod tamen ita intelligendum non est, ac si ad rem definiendam certis vocabulis necessario uti quis debeat; utpote cum illa signa esse plane arbitraria saepius jam dictum sit. Definitionem tamen rei arbitrariam esse nec immerito contendunt illi, qui rem per determinationes essentiales secundarias seu ut vocant adtributa aequae,

aeque, ac per essentielles primarias definiri posse, ajunt.

§. II.

An unius rei unica solum detur definitio realis.

Ex his porro manifestum est, unius rei sub eodem respectu consideratae non nisi unicam esse definitionem, utpote cum unius rei sub eodem respectu consideratae unica solum detur essentia: bene tamen eadem res sub diverso respectu considerata plures habere potest essentias, unde & plures ejus ita consideratae definitiones dari manifestum est. At de his pluribus in Ontologia agemus.

§. 12.

Definitionis Regulae.

Quandoquidem vero definitiones rerum con-
dere, aut ab aliis conditas caeca fide ad-
ptare, periculosae plenum opus sit aleae, regulae
quaedam statuendae sunt, ad quas definitiones quae-
cunque sive a nobis sive ab aliis conditae veluti ad
lapidem quendam lydium examinentur: eaeque ex
dictis intelliguntur esse sequentes:

Regula I. ac praecipua est: *definitio constare de-
bet genere proximo & differentia ultima.* Definitio
enim oratio est notionem rei determinatam expri-
mens §§. 3. 4. & notio rei determinata genus pro-
ximum & differentiam ultimam comprehendit §.
13. Cap. 4. Sed hoc ita porro demonstramus: in
definitione rei tota rei essentia exprimi debet, debet
enim rei definitio ideam ejus completam & determi-
natam exprimere. Atqui tota rei essentia est genus

proximum & differentia ultima. Ergo. Minorem, quae ex §§. 6. 7. Cap. 4. satis quidem liquet, hoc modo probamus: tota rei essentia sunt determinationes essentiales primariae omnes. Atqui determinationes essentiales primariae omnes sunt genus proximum & differentia ultima. Ergo. Probamus ultra minorem: Determinationes rei essentiales primariae omnes, omnes quoque sunt, quas vel res cum aliis ad aliam speciem pertinentibus communes habet, vel per quas res ab omnibus aliis ad aliam quamcunque speciem pertinentibus differt & dignoscitur. Atqui determinationes essentiales omnes, quas res cum aliis ad aliam quandam speciem pertinentibus communes habet, genus proximum; illae vero, per quas ab aliis ad aliam quamcunque speciem pertinentibus differt & dignoscitur, differentia ultima sunt. Ergo. Unde si cujus notio adeo sit simplex, ut in plures notas genus scilicet & differentiam resolvi nequeat, neque definitioni locus est. Ex quo intelligis, quid sit, quod plane simplicia non esse definienda dicantur. Nec magis illa omnia definire valemus, quorum totam essentiam perspectam non habemus; nisi tamen, quod non immerito quidam arguunt, per adtributa seu per determinationes rei essentiales non praecise primariae sed secundarias etiam satis apte definiri quid posse, con edamus.

Regula II. *Definitio non sit negativa.* Quae regula ex eodem porro principio, scilicet quod definitio notionem rei distinctam, completam ac determinatam debeat exprimere, manifeste fuit; in definitione enim negativa solum dicitur, quid res non sit; per hoc autem, quod innotescat solum, quid res non sit, idea rei distincta, completa & determinata nondum obtinetur.

Non

Non est tamen & haec quoque regula ejusmodi, ut nullam plane patiarur exceptionem, nec definitiones negativae unquam tollerandae sint. Tollerandae sunt autem

1. Si ex duobus membris immediate oppositis unum jam fuerit positive definitum. Uti v. g. in Ontologia, postquam ens compositum positive definitum fuit per ejusmodi, quod constat partibus; ens simplex satis saltem definitur, quod nullis partibus constat. Ejusmodi tamen definitiones, quarum non paucae in omni scientiarum genere occurrunt, signum manifestum sunt, obscuritatem adhuc aliquam in illis subesse, cujus tollendae modus nondum ab aliquo perspectus sit. Unde, si quando positivae loco negativarum a quodam inveniuntur, illae eo minus respuendae sunt, quo negativis positivae praestant.

2. Non modo sustinendae sunt definitiones negativae, sed & unicae sunt, quae ibi adhiberi possunt, si nimirum definitum ipsum sit non ens, negativum: sic tenebrae non aliter nisi per absentiam lucis negativae scilicet definiiri possunt.

Regula III. *Definitio integra debet convenire omni & soli definito*, seu ut alii hanc regulam expriment: *definitio nec latior sit nec angustior suo definito, sed sit cum eo convertibilis* ita ut definitum & definitio mutuo sibi possint substitui. Alias enim vel non sufficet definitio ad definitum in quocunque statu aut tempore agnoscendum, puta, si angustior sit definitio suo definito; vel definitum per definitionem ab omnibus aliis discerni non poterit, si latior nimirum fuerit suo definito. *Clavior tamen suo definito debet esse definitio.* Unde

Regula IV. *In definitione utendum est verbis, propriis fixisque, aut certe jam ante rite determinatis: per verba enim obscura, ambigua ac indeterminata notio distincta in mente haud suscitabitur. Ac porro*

Regula V. *In definitione non debet idem explicari per idem, nec definitum rursus poni in definitione: Hoc enim si fiat, idea definiti distincta mediante definitione haud quaquam obtinebitur. Ejusmodi definitionibus scatent scholasticorum libri: sic quantitatem v. g. definiunt, quod sit id, per quod res dicitur quanta, qualitatem vero, quod sit id, per quod res qualis adpellatur. Idem tamen per idem minime explicatur, nec definitum in definitione poni jure arguitur, si definitum nomen sit complexum, ejusque pars jam ante definita definitionem exinde complexi ingrediatur: ut si, postquam, quid sit Religio, nimirum quod sit modus colendi Deum, Religionem exinde christianam definias, quod sit Religio ab ipso Christo Domino instituta.*

Regula VI. *In definiendo non est committendus circulus vitiosus. Committitur autem ejusmodi circulus, quando definitionem prioris definiti definitum posterius, & rursus definitionem definiti posterioris definitum prius ingreditur. Ut si miraculum v. g. definias, quod sit effectus, qui non est naturalis, & naturale rursus definias, quod sit, quidquid absque miraculo fit. Unde patet non unica statim definitione constare, an circulus talis sit commissus; sed ex definitionibus demum non nunquam pluribus inter se collatis id erui debere.*

Regula VII. *Definitio tandem sit brevis*, id est nihil contineat superflui. Definitio itaque determinationes quidem essentielles primarias omnes non tamen secundarias exprimat, utpote cum hae in illis jam contineantur, ac inde facili negotio erui queant. Multo minus autem in definitione determinationes seu notae rei variables & accidentales exprimantur: hoc enim si fiat, in descriptionem degenerabit definitio.

§. 13.

Quo modo formandae sint definitiones?

Cum, quod crebro jam dictum fuit, definitio sit oratio distinctam completamque definiti notionem exprimens, manifestum est, eum, qui alicujus definitionem formare cupit, ante omnia eniti debere, ut ejus distinctam completamque sibi prius ipse ideam compareret; quam si exinde verbis rite exprimat, formata est definitio. Unde porro liquet, modum formandi definitiones alium non esse, quam eum, quo & notiones rerum distinctae & completae adquiruntur; qui cum duplex sit, sicut audivimus, alius nimirum a posteriori seu per experientiam, a priori vero seu per determinationem notionum universalium alius, sic & modus formandi definitiones duplex est. Tutior tamen, & errandi periculo minus obnoxius est ille, quo definitiones a posteriori seu per experientiam, quam quo a priori seu per determinationem notionum universalium formantur; in determinandis enim ideis universalibus facile contingere potest, saepiusque contingit, ut determinationes oppositae combinentur, praesertim si singulae seorsim non nisi confuse fuerint cognitae, & sic definitionis loco voces mente cassae

pro-

proferantur, sicut id tristi nimis exemplo docuere scholastici, utpote qui quascunque rerum definitiones hac ratione formare adlaborabant. Definitiones tandem per analogiam quoque formari queunt. Imo non pauca sunt, quorum definitiones aliter quam per analogiam condi non possunt, quemadmodum nec aliter a nobis cognoscuntur: veluti praeter alia quam plurima sunt Perfectiones DEI infinitae, spiritus perfectissimus,

§. 14.

Canones pro usu definitionum.

Pro definitionum denique usu sequentes a nonnullis canones praescribi solent.

Canon I. *Usus definitionum moderatus sit.* Contra hoc peccaverunt ex antiquioribus aliqui, qui ne plus quidam antea non definitum emere volebant.

Canon II. *Definitionem nominis inter & rei accurate distinguendum.* Illa enim, ut audivimus arbitraria, haec vero necessaria est. Neque enim ab hominis pender arbitrio, quam res essentiam habeat, sed haec rei necessaria est.

§. 15.

Insignis definitionum usus, atque utilitas.

Definitionum praeter eum, quem jamjam commemoravimus, quod rebus scilicet agnoscendis & ab aliis discernendis inserviant, alius valde insignis summiq; momenti usus est, quod demonstrandi principia & praemissas formandis rationciniis evidentibus aptas suppeditent, sine quibus
ista

ista aut non inchoari, aut finiri saltem nunquam possent: Ex definitione enim deduci demum debet, quidquid rei vel convenit, vel convenire saltem poreit.

§. 16.

De descriptionibus.

Cum non individua modo, sed & res in specie consideratae, utpote cum earum essentiae saepe nos lateant, proprie definiri crebro non possint, definitionum loco descriptionibus opus est. Quare, cum de definitionibus haecenus multis a nobis disputatum sit, de descriptionibus modo pauca subijcimus.

§. 17.

Descriptio quid?

Sunt autem descriptiones ejusmodi rei declarationes, in quibus res exponitur & declaratur, non per determinationes ejus intrinsecas essentielles, sed per extrinsecas solum & accidentales, quae vel rei ad tempus solum, vel etiam constanter quamdiu existit, contingenter tamen inesse deprehenduntur.

§. 18.

Regula descriptionum.

Quaquam res eadem varie quidem possit describi; descriptionum tamen haec regula generalis est, quod in quacunque rei descriptione totalesque rei notae exprimi debeant, quae ad rem pro eo saltem tempore ac statu, pro quo describi-

tur, agnoscendam & ab aliis discernendam plane
sufficiant: secus descriptionis nomine omnino est
indigna.

§. 19.

Descriptionum usus.

Frequentem esse descriptionum usum, vel ex eo
satis liquet, quod, sicut audivimus, non in-
dividua modo, sed & res in specie consideratae
proprie definiri saepe nequeant, eas tamen decla-
rari non ideo minus necesse sit, & ita quidem, ut
mediante tali declaratione agnosci & ab aliis quo-
que discerni queant. Unde non probantur nobis
systemata illa logica, in quibus de definitionibus
multa scrupulose disputantur, de descriptionibus
autem altum est silentium.

C A P U T III.

DE DIVISIONE OBSCURITATIS PARITER
ET CONFUSIONIS TOLLENDAE REMEDIO.

§. I.

Divisio quid?

Divisio in genere totius est in partes resolutio.
Totum, quod dividitur divisum, partes au-
tem, in quas resolvitur, membra dividen-
tia vocantur.

§. 2.

§. 2.

Divisio quotuplex?

Quemadmodum vero tota, quae dividuntur, varia sunt, sic ipsa quoque divisio multiplex est. Sic, cum totum aliud physicum sit seu reale, metaphysicum vero seu intentionale aliud, & aliud denique logicum; divisio quoque modo physica est, modo metaphysica, & modo tandem logica audit. Totius seu physici seu metaphysici in suas partes resolutio partitio vocatur, totius vero logici in suas partes distributio divisio logica seu proprie talis est.

§. 3.

Partitio physica quid & quotuplex?

Partitio physica est resolutio totius physici in partes physicas, reales seu tales, ex quibus illud vere constat & componitur: haecque rursus duplex est alia scilicet qua totum in partes essentielles, qua in partes solum integrantes resolvitur, alia est. Prioris exemplum habes in resolutione hominis in corpus & animam, posterioris vero in distributione corporis humani in tres cavitates, infimam scilicet mediam & summam.

§. 4.

Quid partitio metaphysica?

Partitio autem metaphysica est distributio totius metaphysici, quale quoque vere simplex esse potest, in partes metaphysicas seu tales, ex quibus res non vere sed nostro solum concipiendi modo constat; cumque ejusmodi partes, quae ita in aliquo concipiuntur, vel essentielles vel acciden-
tales

tales esse queant, & haec quoque duplex est. Ut-
riusque exemplum cape ex sequentibus, ubi
homo in animal & rationale dividitur, aut pietas in
homine & eruditio discernuntur. Partitionis meta-
physicae essentialis membra gradus metaphysici
solent adpellari.

§. 8.

*Quid divisio logica seu proprie talis &
quotuplex sit?*

Divisio tandem logica seu proprie talis est to-
tius logici seu notionis cujusdam superioris
in partes subjectivas seu inferiora distributio, atque
haec quoque rursus varia est, pro diversitate sci-
licet partium, in quas notio superior resolvitur.
Etenim notio superior generica v. g. substantiae vel
in suas species, corpus scilicet & spiritum, vel ita
resolvitur, ut eidem notioni superiori genericae
determinationes specierum differentiales disjuncti-
ve addantur: veluti si substantiam vel extensam
vel cogitantem esse dicas.

§. 6.

Quid Analysis, quid Synthesis?

Duo in Recentiorum quorundam systematibus val-
de usitata vocabula sunt Analysis & Synthesis.
Quaerit ad quid significandum illa adhibeant pau-
cis exponimus. Ac primo quidem per Analysis
aliud non intelligunt, quam resolutionem idearum
universalium compositarum in simpliciores, ex
quibus quasi constitui concipiuntur: Synthesis vero
pro combinatione seu compositione idearum uni-
versalium accipiunt. Unde intelligis, Analysis
aliud non esse, atque eam, quam modo exposui-
mus,

mus, partitionem metaphysicam essentialem; synthefin vero ejusmodi divisionem logicam, in qua determinationibus in notione generica comprehenfis determinationes specierum differentiales adduntur, & cum illis conjunguntur.

§. 7.

Quid in utraque observandum?

In analyfi observare oportet, ne quid, quod in notione feu nomine minime comprehenditur, eidem inesse credatur; cujusmodi error facilius saltem evitabitur, si in resolvendis notionibus universalibus ad ideas intuitivas feu sensationes, ex quibus originem trahunt, facpius & adcurate reflectendo respiciatur. In synthefi vero cavendum est, ne vocabula determinationes feu notas oppositas significantia conjungantur, quod eo minus continget, quo notiones singulae vocabulis quibuscunque respondentes & adfixae diligentius seorsim prius per analyfin fuerint examinatae. Unde patet, ordine naturali synthefin analyfi esse posteriorem.

§. 8.

Utriusque finis.

Quemadmodum in analyfi per varios gradus feu scalas quasi ascendere, sic in synthefi per eas quasi descendere licet, ita tamen, ut utriusque demum finis detur: & analyfis quidem in notionibus feu vocibus simplicissimis, & in quibus plura amplius distinguere non possumus: synthefis in individuis finitur

§. 9.

An in hisce & præsertim in analysi ad finem usque sit progrediendum?

Neque tamen in hisce semper & in analysi præcipue ad finem usque progrediendum est; quantum vero & quoadusque in ea procedendum sit, a fine potissimum seu scopo proposito pendet. In metaphysicis, quando prima humanæ cognitionis principia, ejusque limites determinandi sunt, in ejusmodi analysi seu resolutione, quoadusque illud modo possibile est, progredi adeo vituperandum non est, ut illud potius omnino sit necesse: in aliis vero, & quando analysis ex speciali fine instituitur, ultra, quam finis propositus exigit, ascendere luxuriantis, parumque moderati ingenii argumentum esse solet. Per analysin igitur notionum rerum adæquatae; completæ & determinatæ mediante synthesi acquiruntur.

§. 10.

Quaedam aliae divisionum species.

Restant adhuc aliae quaedam divisionum species. Ac 1. subjectum per sua accidentia seu modos accidentales vel relationes etiam dividitur, veluti si homines in eruditos & plebejos, vel in superiores & inferiores dividantur. 2. Modus dividitur per sua subjecta v. g. bona vel corporis, vel animæ sunt. 3. Causa dividitur per suos effectus v. g. medicina alia calefacit, alia refrigerat. 4. Effectus per suas causas, uti peccatum aliud commissionis, omissionis vero aliud est. Ac 5. demum qualitas per sua

objecta v. g. amor est vel Dei, vel proximi, vel sui ipsius.

§. 11.

Quid subdivisio? quid membra subordinata?

Quoties divisionis alicujus membrum ceu totum consideratum in partes rursus resolvitur, toties subdivisio fieri dicitur: sic, si, postquam ideam in claram & obscuram, distinctam & confusam divisisti, distinctam rursus in completam & incompletam dividis, subdividere diceris. Subdivisionum partes membra subordinata vocari solent.

§. 12.

Quid condivisiones? quid membra coordinata?

Quoties vero idem totum ex diverso tamen fundamento varie dividitur, ejusdem condivisiones fieri dicuntur v. g. cum ideas supra ratione originis in intuitivas & racionales, ratione objecti vero in singulares potissimum & universales, & ratione ipsius modi repraesentandi in claras & obscuras &c. divisimus, tres ideae condivisiones dedimus. Condivisionum partes membra coordinata appellantur.

§. 13.

Quid distinctio nominalis?

Ab enarratis hactenus divisionum speciebus probe discernenda est distinctio nominalis, quae aliud non est, quam adsignatio diversae significationis, quam vox aliqua seu ex consuetudine & usu jam communi, seu ex unius alteriusve verum ejus sen-

sum detorquentium abusu habet, aut habere saltem potest. Dantur quoque subdistinctiones: quando scilicet ejusmodi vocis significatio adhibita distinctione prima nondum satis determinatur.

§. 14.

Usus & utilitas tam distinctionum nominalium, quam divisionum.

Est autem tam distinctionum nominalium, quam divisionum usus valde insignis ac summa utilitas: etenim distinctiones primum nominales, utpote cum quodlibet distinctionis nominalis membrum definitio quoque nominalis dici queat, praecidendis logomachiis, finiendisque de nomine litibus multum inserviunt: a divisionibus vero 1. solidus rerum ordo, seu ordinata partium singularum dispositio dependet, qua nihil in scientiis tum discendis, tum tradendis opportunius ac magis necessarium est. 2. Notionum claritas & distinctio divisionibus augetur, & ex distincta singularum partium cognitione ad cognitionem totius completam facile proceditur. 3. Demum memoriae per divisiones plurimum consulitur, id quod ex iis, quae de memoria in Psychologia dicentur, uberius patebit.

§. 15.

Divisionum regulae.

Verum quam utiles divisiones distinctionesque nominales esse possunt, si legitimae sint, & opportune adhibeantur; tam contra noxiae evadunt, si aut vitiosae sint, aut praepostere saltem applicentur. Unde regulis opus est, quibus dirigantur.

tur. Ejusmodi vero regulæ pro divisionibus primum facile intelliguntur esse sequentes:

Regula I. *Membris dividendis exhauriri debet totum divisum.* Quæ regula aliis verbis sic exprimitur: divisionis membra simul sumta adæquent totum divisum. Totum enim & omnes ejus partes idem sunt. Præterea, si non omnes totius partes adsignarentur, quaedam earum manerent incognitæ, & sic obscuritatem & confusio- nem non modo non tolleret, sed potius augetet divisio. Sic bona est divisio numeri in parem & impar: omnis enim numerus quicumque demum possibilis vel par est, vel impar. Contra vero vitiosa est divisio ejusdem numeri in fractum & quadratum; cum multi sint numeri, qui nec fracti sunt, nec quadrati:

Regula II. *Divisionis membra sint inter se opposita, unumque alterum excludat.* Unde mala est divisio entis in simplex, compositum & spiritum; utpote cum spiritus ens simplex sit.

Regula III. *Divisio fiat in membra immediatæ non sub-aut coordinata.* Alii hanc regulam ita ponunt: *Divisio non fiat per saltum.* Quod in subdivisionibus quoque observandum est. Contra hanc regulam peccant divisiones sequentes, 1. Idea vel est clara, vel incompleta. 2. Idea vel est intuitiva, vel obscura.

Regula IV. *Quodlibet divisionis membrum totam divisi notionem participet, non autem divisum membrorum.* Ex duplici hac regula corollaria multa valde utilia fluunt: quorum tamen expositionem sicut alia quam plurima, quæ de divisione dici adhuc merentur, prælectionibus reservamus.

Regulae hic positae non divisiones modo & subdivisiones, sed & partitiones quoque, tres saltem priores concernunt ita tamen, ut prima circa partitiones pro diversitate finis seu scopi exceptionem nonnunquam pariatur.

§. 16.

Observanda pro usu divisionum.

Caeterum circa divisionum usum hic adhuc cum aliis monendum esse duximus; quod divisio scilicet nec in membra nimis generalia, nec in partes etiam nimis minutas fieri debeat: utrumque enim divisionis scopo repugnat. Ac primo quidem, si membra adhuc nimis generalia sunt, claritas & distinctio, quae per divisionem quaeritur, minime obtinetur; si vero partes nimis minutae nimisque multae sunt, earum numerus memoriam conturbat, & obtundit attentionem. Unde recte monet Seneca *Epist. 89. idem habet vitium nimia, quod nulla divisio: & simile confuso est, quidquid in pulverem sectum est.*

§. 17.

Regulae distinctionum nominalium.

Regula I. *Quodlibet distinctionis nominalis membrum vera sit nominis definitio. Ex hac regula, quae positiva est, alia sequitur negativa quidem illa, non ideo tamen minus utilis ac necessaria.*

Regula II. *Pro distinctione nominali non profervantur voces mente cassae, sed voces fixum significatum habentes. Vitium hoc scholasticorum erat, quemadmodum ejusmodi schemata vocabulorum nihil*

nihil significantium, quae distinctionum tamen loco adluderi volebant, in celeberrimis eorum dialecticis adhuc legere est.

CAPUT IV. DE CATEGORIIS.

---

§. I.

Quare de Categoriis agatur?

Quanquam probe sciam, Categorias in eorum pene censum relatas esse, de quibus vel loqui etiam inter aevi nostri eruditos, & triconis simul notam effugere, nemini sit concessum. Ne tamen, quid earum nomine veniat, tyrones plane ignorent, pauca de illis dicere statutum est. Sed & domestica quaedam causa hanc de categoriis pauca disserendi necessitatem mihi imposuit. Quare sit.

§. 2.

De notione Categoriae.

Categoriae etymologiam quod adinet, siquidem Porphyrio habenda sit fides, nomen istud ab Aristotele Peripateticorum Principe ad Gymnasia ab usu forensi traductum est. Praevaluit tamen, ac nobis etiam aliorum magis probatur opinio, qui vocabulum istud a graeca voce *κατηγορεω* latine praedico aut enuntio derivari censent ita, ut Categoria idem ac enuntiatio, praedica-

dicamentum significet, quemadmodum interpretatur Boëtius. Unde Categoriae vulgo definiuntur esse *suprema quaedam genera seu classes in quibus omnia substantiae singularis adtributa seu praedicata continentur*. Categoria tamen aliquando quidem pro tota serie ex superioribus & inferioribus constituta, aliquando vero pro supremo tantum genere cujusque praedicamenti solet usurpari.

§. 3.

De numero Categoriarum, earumque Auctoribus.

De Categoriarum seu praedicamentorum numero tam veteres, quam recentiores admodum inter se discrepant. Plato teste Aristotele *III. Metaphys. cap. 5.* unum tantum admisit omnium genus & praedicamentum. Xenocrates & Andronicus duo statuebant substantiae unum, alterum accidentis: quibus actionis tertium adiecit Valla. Stoici, ut auctor est Plotinus *L. I. Eneade. 6. cap. 29.* quatuor posuere: ipse vero Plotinus quinarium Categoriarum numerum videtur elegisse: quem teste Simplicio ad novenarium usque produxit Nicostratus. Archytas tandem Tarentinus, ut plurimi censent, praecunte sibi Magistro Pythagora ad Categoriarum decadem omnia redegit; quem deinde numerum in ordinem digessit, ac certa ratione methodoque pertractavit Aristoteles: Hic, quemadmodum Antecessores suos philosophos discipulorum numero ac nominis celebritate vicit, primusque systematice sua pertractavit, decem illis praedicamentis tantam conciliavit auctoritatem, ut nefas exinde plerisque visum

visum sit, denarium hunc Categoriarum numerum velle immutare, aut eidem repugnare.

§. 4.

Quenam sint decem istae Categoriae?

Categorias vero illas decem sequenti disticho comprehendunt.

<i>Subst.</i>	<i>quant.</i>	<i>relatio.</i>	<i>qualit.</i>	<i>actio.</i>	<i>passio.</i>
Arbor,	sex,	servos,	ardore,	refrigerat	ustos
<i>Ubi.</i>	<i>quando.</i>	<i>situs.</i>	<i>habitus.</i>		
Ruri	cras	stabo,	nec	tunicatus	ero.

Verum vel ipsae tamen voces summam Categoriarum istarum barbariem nimis jam produnt, quam ut multis illam ostendere sit necesse.

§. 5.

Decem istarum Categoriarum existimatio apud Peripateticoscholasticos.

Decem has Categorias jam tunc post Aristotelem summam auctoritatem nactas esse, modo commemoravimus, sed nec minor tandem earum apud Peripateticoscholasticos existimatio fuit adeo, ut ab eis aut recedere, aut earum quoque numerum quomocunque impugnare religioni prope duceretur, utpote cum eas ceu omnis tam sacrae quam profanae scientiae fontem, ac brevem quasi epitomen revererentur. Unde de ratione tandem, qua denarium hunc categoriarum numerum stabilirent, cogitare coeperunt.

§. 6.

Quanam idratione evincere conati sint?

Rationem vero, qua dictum Categoriarum numerum firmare conati sunt, praeter sacram Aristotelis auctoritatem, a qua vel latum unguem recedere nefandum penes ipsos facinus erat, sequentem adferebant. Tot, aiebant, statuendae sunt Categoriae, quot de re singulari fieri possunt quaestiones; atqui ejusmodi quaestiones de re singulari decem fieri possunt: de re enim quaeri potest 1. quid? 2. quanta? 3. qualisve sit? 4. ad quid referatur? 5. quid agat? 6. quid patiat? 7. quo in loco? quove 8. tempore sit? 9. quomodo se habeat ad situm? an stet, an sedat, an jaceat? ac tandem 10. quem habitum gerat? an sit togata, an galeata? ergo, occlamabant, ergo decem statuendae sunt Categoriae.

§. 7.

Quid de hac argumentatione sit censendum?

Verum, quam infirmum, quamque omni robore destitutum sit argumentum istud, quod ceu demonstrativum illi jactitabant, nemo non intelligit. Quodsi enim, quod in majore arguitur, verum sit, tot esse statuendas Categoriae, quot de re singulari fieri quaestiones queunt; non decem modo, sed innumerae quasi Categoriae forent statuendae. De re enim singulari v. g. Petro praeter quaestiones modo enarratas multae adhuc aliae possunt institui. Sic quaeri adhuc potest de Petro v. g. cujus status sit? an caelebs, an uxoratus? cujus dignitatis? an Rex, an Princeps,

ceps, an cœsul? cujus conditionis? an civis an peregrinus? &c. Nec obstat, denominationes has esse externas, relativas & morales; utpote cum talium & ipsi, loci scilicet, temporis speciales Categorias ponant.

§. 8.

Perniciosissimus alius Categoriarum abusus.

Sustineri tamen forte adhuc possent abusus jam dicti Categoriarum; dummodo in ipsis his Categoriis non voces plerumque mente cassas omnique significatione destitutas coacervassent, ac per illas res demum quaslibet definire præsumissent: etenim, quod bene notat Clericus *Praef. Log.* 3. 4. quovescunque de re singulari sermo habendus erat, dispiciebant, ad quodnam universale, aut ad quam Categoriā referri posset; ac de ea ex regulis positis non ex intima rei cognitione loquebantur. Itaque haec dialecticae pars nomenclatura seu dictionarium fuit, cujus ope nomina quaedam rebus imponebant, & memoriter ex regulis seu veris seu falsis ratiocinabantur. Unde, pergit idem, factum est, ut res vulgares admodum & omnibus notas quasi reconditas doctrinas enuntiarent, propter artem, ad quam sua dicta exigebant; seu potius propter dictionarium, quo constanter utebantur, & in quo etiam erant voces novae, quibus sermo quotidianus destitutum videbatur. Ita si quis quaereret quid sit *homo*? reposuisset Logicus, esse *animal rationale* ex ordine Categoriarum suarum: quod idem erat, ac si dixisset homini imponi nomen *animal*. Quærenti, quid sit *planta*? *Vivens anima vegetativa* prædicitum, reposuisset. Sciscitanti quomodo *animal*

mal & vivens differant? regeffisset, *vivens* esse *genus* animalis, animal vero *speciem* viventis, quod huc redit, nempe in distributione entium apud philosophos, *vivens* esse nomen generalius, seu quod pluribus tribuitur quam *animal*. Siquis quaesivisset, quid sit *anima rationalis*, quid *vegetativa*? responsum accepisset animam rationalem *hominis*, animam vero vegetativam *plantarum formam* esse *substantialem*. Urgenti nihil reposuisset praeter alia dictionarii vocabula; quibus exhaustis denuo incepisset, si modo in iram non erupisset. Hucusque Clericus.

§. 9.

Abusus isti in quantum per Recentiores sublati sint?

Recentiores servile auctoritatis jugum in tantum quidem excussere, ut denario Categoriarum numero adstringi se amplius passi non sint: Categorias enim Recentiorum aliqui duas solum, substantiae scilicet unam, & accidentis alteram statuere, quibus relationis tertiam alii adjecerunt. Ac septem tandem aliis, aliis sex solum ponere libuit, quas, cui id operae pretium esse videtur sequentibus inclusas versibus legere poterit:

1.   2.   3.   4.   5.   6.
Mens, mensura, quies, motus, positura, figura

7.

Sunt cum materia cunctarum exordia rerum.

1.   2.   3.   4.   5.   6.
Mens, corpus, motus, nexus, mensura, figura.
Scholarum tamen praepudicium, ex Categoriarum scilicet ordine & legibus veras rerum definitiones

nes & formandas esse, & dijudicandas, deponere nondum valuerunt; quemadmodum decantata Recentiores inter & scholasticos controversia de vera hominis definitione testatum facit. Et si, quod certum nobis est, Recentiores definitionem hominis *animal rationale* rejiciendo, ejusque loco hanc *substantia seu creatura constans mente & corpore physice unitis* substituendo naturam hominis multo adcuratius exposuerint, Categoriarum tamen usui in acceptis id minime referimus. Quanquam caeteroquin jure arguantur scholastici, quod hominem per animal rationale definiendo contra Categorias, & definitionum regulas inde ab ipsis statutas peccaverint.

CAPUT V. DE TERMINIS.

---

§. 1.

Terminus quid?

Voces ad propositionem comparatae, sive quatenus propositionem seu subjectum aut praedicatum constituunt, termini vocantur.

§. 2.

Divisio termini in categorematicum, syncategorematicum & mixtum.

Unde, cum voces aliae quidem solae sine aliis, aliae vero non nisi cum aliis subjectum aut praedicatum propositionis esse queant, terminus in categorematicum seu talem, qui solus sine alio, & syn-

syncategorematicum, qui non nisi cum alio quodam subjectum aut praedicatum propositionis esse potest. Termini categorematici sunt nomina substantiva, adjectiva & pleraque participia in casu recto: syncategorematici vero signa tam universalialia, quam particularia, de quibus infra, adverbialia, imo nomina quoque substantiva, adjectiva & participia in casibus obliquis. Terminus utrumque tam categorematicum quam syncategorematicum complectens mixtus vocatur: veluti sunt nemo, nihil &c.

§. 3.

Divisio termini in simplicem & complexum.

Terminus categorematicus in simplicem & complexum communiter subdividitur. Terminus simplex dicitur ille, qui rem sine modo significat, ut homo, brutum &c.: terminus complexus ille vocatur, qui rem cum modo indicat v. g. homo doctus, domus romanae proxima &c.

§. 4.

Observanda circa terminum complexum.

Circa terminum complexum ex arte cogitandi adverte, duo esse additamentorum genera, explicativum scilicet aliud, aliud determinativum. Additamentum explicativum disertius solum explicat, quod in comprehensione termini jam continetur, aut inde saltem fluit, & rei per terminum significatae constanter saltem, licet contingenter competit: veluti sunt ista respectu hominis, *ratione praeditus, felicitatis capax, corruptioni obnoxius*. Ejusmodi additamenta mere explicativa plerumque sunt

sunt adjectiva terminis singularibus seu individuis addita, v. g. REVERENDISSIMUS AC CELSISSIMUS PRINCEPS AC DOMINUS HENRICUS &c. Additamentum determinativum est, quod in termini comprehensione nec continetur, nec inde deduci quoque potest, & rei per terminum significatae non nisi in certis circumstantiis, sub certa solum conditione, & sic haud constantèr convenit v. g. homo pius, eruditus, cera fluens, lapis calesfactus &c. Quod ideo monendum esse duximus, quia per additamentum determinativum terminus, cui tale adjicitur, restringitur, minime vero per additamentum mere explicativum. De restrictione autem termini infra audiemus.

§. 5.

Divisio termini in concretum & abstractum.

Terminus in concretum porro & abstractum subdividitur. Terminus concretus est, qui subjectum simul & formam significat: abstractus est, qui solam formam denotat. Est autem forma ejusmodi, a quo aliquid denominationem accipit v. g. albedo, a qua album quid denominatur. Album est concretum.

§. 6.

Concretum quotupliciter possit sumi?

Concretum quidem quadruplici modo sumi potest, concretive scilicet (ut ajunt) compositivae, specificativae seu subjectivae, & reduplicativae seu formaliter. Attamen cum duo priora concretum aliquod accipiendi modi rarum vel
(ut

(ut verius dicam) nullum plane usum habeant, duos solum posteriores Concretum aliquod accipiendi modos hic exponimus. Et quidem concretum subjective primum sumi dicitur, quando praedicatum, quod de concreto in propositione dicitur, concreto ratione ipsius subjecti non vero ratione formae competit, v. g. in hac propositione: *Episcopus habere potest jus vitae & necis.* Nimirum si Dominus simul territorialis fuerit. Ubi praedicatum habere jus vitae & necis Episcopo non ratione formae, dignitatis scilicet seu ordinis Episcopalis, sed ratione subjecti solum competit. Formaliter vero seu (ut ajunt) reduplicative sumitur concretum, si praedicatum, quod de eo dicitur in propositione, eidem conveniat ratione formae, veluti in hac propositione: *Episcopus praeest Clero.* Ubi praedicatum praeesse Clero Episcopo convenit ratione formae. Unde intelligis, ad dignoscendum, quomodo concretum aliquod sumatur, illud in propositione esse oportere. Concreti formaliter sumti signum esse dicunt, si concreto adjici possint sequentes particulae: *qua, quatenus* &c. Quas & ideo reduplicativas vocant Sic in posita prius propositione: *Episcopus praeest Clero.* concretum reduplicative sumi, signum esse dicunt, quia in resolutione illius propositionis concreto *Episcopus* dictae particulae, v. g. *Episcopus qua Episcopus*, seu quatenus ordine seu dignitate Episcopali insignitus est, Clero praeest. Concreti vero subjective sumti signum esse ajunt, si manente propositionis veritate in resolutione propositionis dictae particulae concreto adjici haud possint, sed earum loco addi potius debeat relativum *qui* v. g. in altera propositione prius adsignata: *Episcopus habere potest jus vitae & necis.* Haec enim pro-
 possi-

positio, ut ejus maneat veritas, ita, ajunt, resolvi debet: Episcopus *qui* seu, non quatenus Episcopus, sed quatenus Dominus est territorialis, jus vitae & necis habere potest.

§. 7.

Quot & quaenam concretorum genera in scholis hætenus distincta sint?

Quatuor concretorum genera in scholis hætenus distincta sunt, concretum scilicet physicum, metaphysicum, logicum & morale. Concretum porro aliqui substantiale aliud, aliud accidentale esse ajunt. Verum hæc nobis ejusmodi esse videntur, de quibus hic saltem filere satius sit, quam multa loqui.

§. 8.

Divisio termini in singularem & communem seu universalem. Item in univocum, æquivocum & analogum.

Terminus in singularem rursus & universalem seu communem, ac communis porro in univocum, æquivocum & analogum subdividitur. De singulari & universali; de univoco item & æquivoco supra de vocibus jam dictum est. Quare quinam analogus dicatur, paucis exponimus. Terminus igitur analogus esse dicitur, qui tribuitur pluribus propter aliquam inter illa analogiam, proportionem aut similitudinem: Sic nomen pedis analogum est respectu pedis hominis & pedis mensæ, quia, quemadmodum pes hominis hominem, ita pes mensæ mensam sustentat.

§. 9.

Divisio termini in distributivum & collectivum.

Terminus universalis seu communis ultra vel distributivus vel collectivus esse dicitur. Distributivus ille vocatur, qui pluribus tribuitur ita, ut de singulis seorsim dici queat: Collectivus contra ille adpellatur, qui de pluribus, quibus convenit, non nisi simul sumtis praedicari potest. Sic termini v. g. distributivi sunt: homo, brutum &c., collectivivi vero: exercitus, civitas &c.

§. 10.

Divisio termini in absolutum & relativum.

Terminus ultra absolutus alius, alius relativus esse dicitur. Absolutus audit, qui intelligi potest sine respectu ad alium, uti homo v. g. Angelus &c. Relativus contra vocatur, qui sine relatione aut respectu ad alium nequit intelligi, v. g. Creatura, servus, minor &c.

§. 11.

Divisio termini in positivum, negativum & privativum.

Terminus tandem in positivum, negativum & privativum subdividitur. Positivum nomen, qui reale quid, realitatem exprimit v. g. magnes, ferrum, visio &c. Negativus vero dicitur, qui negationem realitatis, seu formae potius positivae aut realis absentiam denotat: hicque denuo vel privativus, puta, si ejusmodi formae absentiam in subjecto ejusdem capaci, si vero talis formae

mae absentiam in subiecto illius incapaci denotet, stricte negativus esse dicitur. Sic caecitas respectu hominis privativus, respectu vero lapidis terminus stricte negativus est.

C A P U T VI.

DE TERMINORUM ADFECTIONIBUS.

Adfectio termini quid?

Per adfectionem termini hic aliud non intelligimus, quam certum illius usum, certam unius ad alium, eorumque ad invicem relationem.

§. 2.

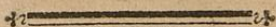
Quot adfectiones terminorum diversae in scholis numerentur?

Octo autem diversae terminorum adfectiones in scholis numerari solent, suntque sequentes: *Oppositio, status, ampliatio, distractio, restrictio, diminutio, alienatio & tandem subpositio.*

§. 3.

Oppositio quid & quotuplex?

Oppositio terminorum, de qua hic agitur, est duorum terminorum in aliquo pugna; eaque duplex est vel lata scilicet, vel stricte talis. *Oppositio stricte talis inter illos terminos dari censetur, qui speciali repugnandi modo sibi opponuntur.*

Ejusmodi autem specialis repugnandi modus quadruplex in scholis nec immerito distinguitur, contrarius scilicet, relativus, privativus & contradictorius. Oppositio contra lata inter illos quoque terminos admittitur, qui specialem repugnandi modum non habent, nec aliter sibi opponuntur, quam quod unus non includat alium. Termini late oppositi disparati quoque dici consueverunt.

§. 4.

Quotuplicis generis sint termini stricte oppositi?

Quemadmodum vero, sicut modo audivimus, specialis repugnandi modus quadruplex est, ita termini stricte oppositi quadruplicis generis sunt: termini scilicet contrarie, relative, privative & contradictorie oppositi.

§. 5.

Quid termini contrarie oppositi?

Termini contrarie oppositi sunt, quorum uterque formam positivam exprimit, quarum una tollit alteram. v. g. Calor & frigus. Hae formae si fuerint ejusmodi, ut inter illas media non detur, uti inter paritatem & imparitatem respectu numeri, termini immediate contrarii dicuntur; si vero inter illas forma adhuc intermedia habeatur, sicut calorem inter & frigus media habetur tepiditas, mediate contrarii vocantur.

§. 6.

Termini relative oppositi quid?

Termini relative oppositi sunt, quorum neuter sine ordine seu respectu ad alium potest intelligi

ligi, veluti sunt Pater & Filius, Princeps & subditus, herus & famulus &c.

§. 7.

Quid termini privative oppositi?

Termini privative oppositi sunt, quorum unus formam positivam, ejus absentiam in subiecto capaci alter significat. Ejusmodi termini sunt vita & mors, visio & caecitas respectu hominis &c.

§. 8.

Termini contradictorie oppositi quid?

Termini tandem contradictorie oppositi sunt, quorum unus praecise tollit, quod alter ponit v. g. a & — a. Ens & nonens &c.

§. 9.

Usus hujus de oppositis doctrinae.

Ut vero intentum ex hac de oppositis doctrina usum capere quis possit, advertendum est, ex combinatione terminorum inter se oppositorum nasci, quod contradictorium seu impossibile vocamus. Etenim fieri non potest, ut terminis oppositis inter se unitis aliqua in mente notio respondeat; impossibile est enim, ut a — a = a, aut nonens ens esse cogitemus. At cui nulla in mente notio responderet, quodque cogitari non potest, impossibile est seu nihilum. Ergo, quotiescunque termini oppositi combinantur, adest impossibile, nihilum striete tale. Advertendum porro, ejusmodi contradictionem nunc quidem manifestam esse, ut si dicam triangulum sine angulis: nunc autem latere illam, veluti si dicam figura rectilinea

biangularis, Deus non existens. Manifeste contradictorium absurdum philosophicum est. In quo autem contradictio latet, chymaeram illud Antiquiores vocare consueverant.

§. 10.

Quid status, ampliatio & distractio?

Terminus pro statu sumi dicitur, si pro tempore per copulam importato accipiatur, v. g. in hīce propositionibus: *Religio Christiana per Apostolos primitus fuit praedicata. Religio Christiana ubique terrarum nota est. Religio Christiana usque ad finem mundi perseverabit, nec portae inferi adversus eam praevalebunt unquam.* Terminus ampliari seu ampliative sumi dicitur, si pro omni plane tempore usurperur v. g. in hac propositione: *rosa est flos.* Distrahitur tandem seu distractively fumitur terminus, si pro alio tempore sumatur, quam quod per copulam indicatur, v. g. in propositionibus hīce evangelicis: *Caeci vident. Claudī ambulānt.* Unde intelligis, statum esse usum termini pro tempore per copulam importato: ampliacionem vero esse usurpationem termini pro omni tempore, & distractionem tandem esse usum termini pro tempore alio, quam quod per copulam denotatur. Quamquam has adfectiones copulae potius quam terminorum esse, libenter concedamus. Adfectiones istas nosse multum juvat ad intelligendum propositionum sensum, sicut infra de propositione audiemus.

§. 11.

Restrictio quid? quid diminutio?

Restrictio est reductio termini a majori ad minorem extensionem. Ejusmodi autem reductio fieri

feri potest vel per additionem nominis adjectivi, ut marmor *laevigatum*: vel addendo casum obliquum v. g. Pallium *Petri*. Corona *Imperatoris Romani*: vel per expressionem circumstantiae loci, aut temporis, uti Episcopus *Fuldensis*. Haereses *noviter exortae*: vel per adjectionem denique signi particularis v. g. *quidam* pauperes, *aliqua* secta &c. Terminus communis per praefixionem pronominis demonstrativi singularis evadit. Diminutio termini est acceptio rei per terminum significatae non secundum omnes, sed secundum aliquam ejus partem v. g. si dicam: *Aethiops est albus secundum dentes*. Ubi notandum est, saepe diminui seu diminutive sumi terminum, licet particulae diminuentes minime addantur. Ex termino seu diminuto seu restricto oritur, quod vocant, *dictum secundum quid*, quod ad elidendas Sophistarum argutias probe advertendum est.

§. 12.

Alienatio quid?

Alienatio est translatio termini a propria significatione ad alienam v. g. *rugiet Leo de tribu juda*. Terminos seu voces translatas errorum facile causas esse posse, & ab his proinde abstinendum esse Philosopho, supra jam dictum est.

§. 13.

Quid subpositio, & quotuplex?

Subpositio est acceptio termini seu (ut ajunt) vocis in oratione positae pro suo significato. Duplex vero vocis significatum communiter distinguunt, *primarium* scilicet, reale seu tale, ad quod indicandum

dum vox primitus instituta est, & *secundarium*, intentionale seu tale, quod praeter significatum vocis primum eidem per artem postea fuit adtributum. Sic esse *creaturam constantem mente & corpore physice unitis* significatum hominis primum, esse vero *speciem, subjectum aut praedicatum propositionis*, significatum hominis secundarium est. Unde Subpositio primum duplex statuitur personalis scilicet & simplex. Subpositio personalis est acceptio vocis pro significato primario; acceptio vero vocis pro significato secundario subpositio simplex est.

§. 14.

Divisiones variae subpositionis.

Subpositio porro personalis singularis alia, alia communis est. Et subpositio *communis* in universalem & particularem, *universalis* in distributivam & collectivam, *distributiva* in distributivam in sensu absoluto & in sensu accommodo, item in distributivam pro singulis generum & pro generibus singulorum, & *particularis* tandem in disjunctivam & disjunctam subdividitur.

§. 15.

Species Subpositionis adsignatae exponuntur.

Ut vero, quid adsignatae subpositionis species esse dicantur, tyrones, in quorum gratiam haec unice adferuntur, mente comprehendant, seorsim illas nunc exponimus. Ac primo quidem subpositio singularis esse dicitur acceptio vocis pro re una certa ac omnimode determinata. v. g. In hac propositione: JOSEPHUS II. Romanorum imperator est;
aut

aut etiam in ista: *hic homo* inter omnes eminet. Subpositio communis est acceptio termini seu vocis communis pro suis inferioribus, & quidem *universalis*, si pro omnibus aut plurimis saltem ex inferioribus; si vero pro uno solum alterove ex inferioribus accipiatur, particularis est. Sic subjectum propositionis sequentis: *omnis homo naturaliter appetit beatitudinem*. Universaliter; hujus vero: *quidam pauperes egestatem aequae sustinent*. Subponitur particulariter. Subpositio universalis distributiva est acceptio termini seu vocis pro suis inferioribus seorsim: collectiva vero pro illis simul sumtis. Utriusque exemplum datur in propositionibus sequentibus: *Milites ad vim hostium a patria repellendam conscribuntur, & communibus stipendiis aluntur. Milites constituunt exercitum*. Quarum primae subjectum distributive, collective vero subjectum alterius subponitur. Subpositio distributiva in sensu absoluto est acceptio termini communis pro inferioribus omnibus nullo excepto. Ita distributive in sensu absoluto accipitur subjectum propositionis sequentis: *omnis homo naturaliter aversatur malum*. Subpositio distributiva vero in sensu accommodo est acceptio termini communis pro suis inferioribus non absolute omnibus sed ita, ut unum alterumve inferius sit excipiendum: quemadmodum subponitur subjectum hujus propositionis: *omnis homo peccavit in Adam*. Subpositionis distributivae pro singulis generum exemplum habes in propositionibus modo adductis. Subpositionis autem distributivae pro generibus singulorum specimen accipe ex propositione sequenti: *omne animal fuit in arca Noe*: ubi per omne animal non omnia individua, sed animalium solum species omnes indicantur. Subpositio disjunctiva est acceptio termini communis pro uno

alterove solum ex ejus inferioribus ita tamen, ut singula disjunctive enumerando ad illud perveniri queat in quo, sicut ajunt, verificetur propositio. v. g. in hac propositione, *aliquis Apostolus prodidit Christum Magistrum suum.* Subpositio vero disjuncta est acceptio termini communis pro uno alterove ex inferioribus, ita ut singula disjunctive enumerando ad nullum perveniri possit, in quo verificetur propositio. v. g. *Aliquis calamus est necessarius ad scribendum &c.* Quis hic cum Viro quodam celeberrimo, ohe jam satis est! non exclamet? At restant aliqua necessario adhuc exponenda.

§. 16.

Observanda pro terminorum subpositione dignoscenda.

Ad dignoscendam termini cujuscunque subpositionem adverte sequentia 1. locum termini in propositione: an scilicet subjectum sit, an vero praedicatum: si praedicatum; adverte 2. an propositio affirmativa sit, an vero negativa. Praedicatum namque propositionis affirmativae disjunctive, distributive vero subponitur praedicatum propositionis negativae. Si subjectum; adverte 3. an & quale ei signum sit praefixum, an universale, an particulare. Si nullum subjecto signum praefixum sit, ejus subpositio ex sola praedicali ad illud relatione aestimanda est. Si vero signum habeat praefixum, ex signo simul & praedicali ad illud relatione judicanda est ejus subpositio. De praedicali tamen ad subjectum relatione infra dicitur.

* * *

* *

LIBER